

LINDBERG, ANDERS

En badresa till Strömstad sommaren 1838.

Stockholm
1838

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

LINDBERG

So. 10. 10.

Res.

So.

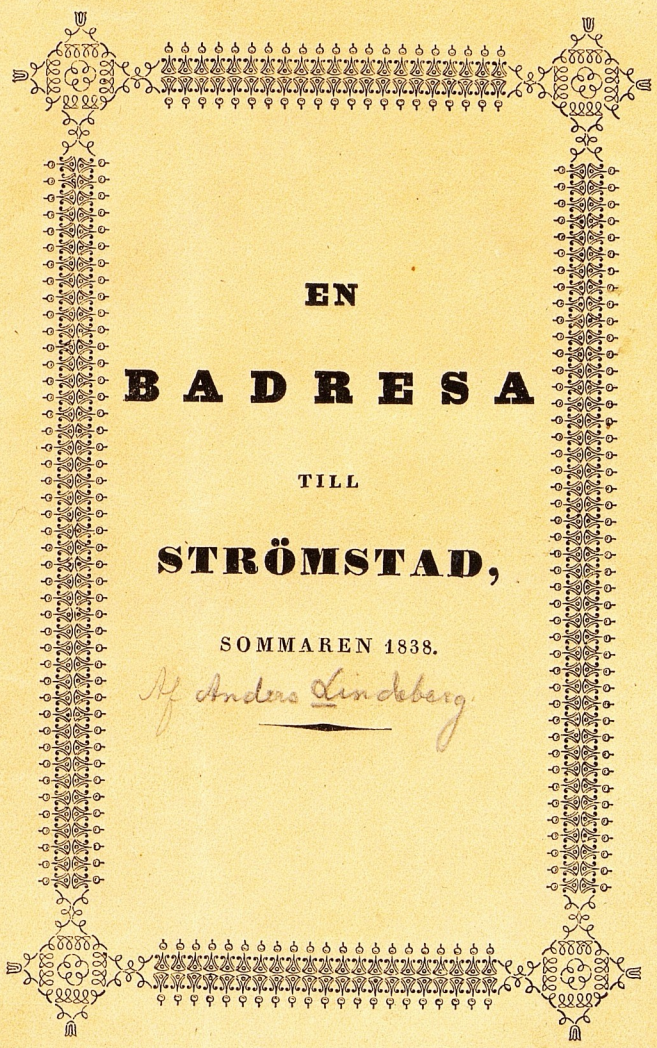
(10)

Kungl. biblioteket

0 0000 000044177

Res.
Lv.
(82)

EN
BADRESA

TILL

STRÖMSTAD,

SOMMAREN 1838.

af Anders Lindeberg.

0 0000 000044177

**EN
BADRESA**

TILL

STRÖMSTAD,

SOMMAREN 1838.

**STOCKHOLM,
Nordströmska Boktryckeriet,
1838.**

IN

BADEN

THE

STROMSTAD

SONNEN 1833

STOCKHOLM

Notisättarna Boktryckeriet

1833

Hvad tusende gjort före mig och, som jag vill hoppas, ännu flera tusende komma att göra efter mig: gå om bord på en ångbåt, låta på den fredligt gunga sig några dagar genom Götha Kanal, stiga i land när dess tur är tillryggalagd, fara vägen fram till det bestämda målet och efter några veckors förlopp återvända en annan väg, är någonting så oändligt alldagligt, att det torde förefalla mången besynnerligt, det man kan derom vilja skrifva något. En hvar, som sjelf gjort resan, har också alldeles rätt häri; men som det med skäl kan förmodas, att ännu flera finnas som ej gjort henne, att för dem något litet kunskapskorn möjligen kan vara att plocka på vägen, bjuder jag dem göra mig sällskap, med det högtidliga löfte, att jag skall förtryta så litet det är en skribent möjligt, i fall man finner mitt sällskap tråkigt och öfverger mig förr än vi hinna fram. Det enda, jag förbehåller mig, är en rättighet, som man troligen ej nekar mig: den, att stundom få taga ett skutt öfver trakter eller saker, vid

hvilka jag ej råkat fästa mig, men att i det stället uppehålla mig något längre vid sådana, der min tanka eller min uppmärksamhet något längre kommit att kvarstanna. Man lär icke eller af mig vänta några grundligt genomförda statistiska, geografiska eller vetenskapliga forskningar. Dertill hade jag hvarken tid eller skicklighet. Taflorna ha farit förbi mig; jag har på dem kastat en hastig blick, och det är intrycket deraf jag återgifver. Läsaren skall sålunda här finna, icke resultaterna af en långvarig bekantskap med orter och menniskor, utan af det ögonblickliga sammanträffandet med dem, således en ungefärlig måttstock på hvad han sjelf torde erfara, om han en gång gör samma tur.

Jag hoppas derföre vinna ursäkt, om jag har alltför litet att säga både om de romantiska trakterna vid vägen och om sjelfva det så högt beprisade storverket: Götha Kanal. Man sade mig, att jag borde beundra det solida arbetet, de fasta murningarna, den enkla mekanismen i slussarna, den otroliga mödan i en hel sjös uttappning och anläggningarna på dess våglösa botten, de djerfva vattenledningarna öfver det underliggande landet, kanalens stigande uppföre och utföre

backar, de rymliga dockorna o. s. v. Nå väl, jag beundrade det äfven; men dervid rann mig i tankan ett olycksaligt minne, en föråldrad Latinsk fras, från den tiden jag läste om *Theologia archaetypa* och *ectypa*, det var den vanliga frågan: *Quis est usus hujus articuli practicus?* Det är, torde man säga, en eländig prosaism, en brist på all lyftning i idéerna, att vid ett stort verk, ett verk, som hedrar människosnillet, ett verk, som varit frukten af en utmärkt mans hela lefnads mödor och strider, fråga efter den praktiska nyttan. Jag vill medge det. Men som flera lika prosaiska själar som min torde finnas, hos hvilka man inpräglat vanan, att göra sina samveten och sin kassa denna fråga vid sina enskildta företag, och som öfverflytta samma vana på de allmänna; som det ges människor, med hvilkas svett denna kanal gräfts, med hvilkas tårar dess vatten blandats, under hvilkas suckar dess portar gnisslat, så upprepade jag frågan: hade dessa tio millioner ej kunnat bättre användas? eller rättare: hade de snart sagt kunnat sämre användas? Jag vill ej tala om den finansiella förståndslösheten, att gifva ut tio millioner, för att derpå erhålla en ränta af 20,000 R:dr

— ty detta är det högsta öfverskottet Kanalen lemnat, sedan underhållskostnad och aflöningsstat äro afdragna — således femtedelen af en procent, och utsigten till en ännu mindre behållning, sedan man haft den okloketen, att höja afgifterna, hvarföre också far-ten detta år betydligen aftagit mot det förledna, och det knappt blir möjligt ens för ångfartygen, att härda ut dermed, då kanalafgifterna för ett sådant, för hvarje resa, utgör omkring 180 à 200 R:dr Banco. Men äfven om man, öfvertygad af erfarenheten, åter ned-sätter dessa afgifter, kunna de, enligt all sannolikhet, aldrig bli nog betydliga, att gifva någon vinst, helst om handeln, löst ur sina fjättrar, får taga sin naturliga gång. Den skall då rigta sig på en direkt kommunika-tion emellan Götheborg och Stockholm, hvil-ken ej kan och bör bli genom Kanalen. Den skall söka sin naturliga föreningspunkt emel-lan Hjelmaren och Wenern. Östersjöns han-del skall gå från Nordsjöns städer denna väg, som bör kunna tillryggaläggas på 2, högst 3 dagar, i stället för de 4 eller 5, som nu åtgå dertill. Det är likväl icke ensamt tidsbe-sparingen, som härvid kommer i fråga, utan ännu mer penningbesparingen, på hvilken han-

deln nödgas göra lika mycket afseende. De 60 slussarna i Kanalen måste icke allenast fördröja farten, utan äfven betydligt öka kostnaden. Gräfvär man en kanal, eller bygger man en jernväg mellan Hjelmarens och Wernern, så har man, med undantag af Hjelmare slussverk och Trollhätte Kanal, hvilken sistnämnda i alla fall måste passeras, öppna sjöar, der farten är obehindrad, och medelst kranar kan lossningen och lastningen till och från jernvägen, i fall det blir en sådan, troligen ske på så kort tid, att den obetydligt behöfver fördröja resan *). Om en telegraf-linia inrättas emellan Stockholm och rikets vestra kust, på hvilken köpmännen i båda städerna kunna på en timma kommunicera sig, underrätta om fartygens ankomst, gifva order om varornas

*) Man torde behaga erinra sig, det jag här icke åtager mig att uppgöra några kalkyler i detta ämne, som göra det ringaste anspråk på ofelbarhet. Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på — hvad som för öfrigt nu mera icke är någon nyhet — att Götha Kanals största fel är, att den fått en oriktig plats, att den, i stället för den genaste och enklaste vägen till målet, gått en lång och kostsam krokväg, och att man slutligen skall nödgas förbättra detta fel, medelst en genare kommunikations öppnande mellan rikets båda förnämsta handelsplatser.

disponerande, nästan lika fort, som det kan ske genom ett muntligt samtal, är det sannolikt, att en stor del af Östersjöns handel kommer att taga denna väg. Hvad blir då Kanalens nytta? Hon kommer då endast att existera för den obetydliga kommunikationen inom Öster- och Westergöthland hvar för sig — sins emellan hafva de den naturliga föreningspunkten Wetteren — och denna kommunikation blir måhända aldrig nog stor, att betala ens sjelfva underhållskostnaden. Denna är visserligen nu icke betydlig, så länge allt är nytt och i godt stånd — blott 4000 R:dr — men då ansenliga reparationer, ombyggnader af slussar o. s. v. en gång erfordras, då aflöningsstaten, 16,000 R:dr ej lärer kunna nedsättas — ty hos oss är man vanligen mera böjd att öka än minska sådana stater — så bli utsigterna för aktieägarna i framtiden snarare mörkare än ljusare, och storverket kommer att sammankrympa till sin sannskyldiga statsekonomiska litenhet.

Det var dessa betraktelser, som gjöto en isköld i min beundran, som, till minnet af de krafter, hvilka här gagnlöst blifvit förspillda, lade föreställningen af de olägenheter den en gång kunde medföra, när de konst-

gjorda dammarna brista och vattnet gjuter sig förhärjande öfver de fält och boningar ofvan om hvilka man uppstapplat det, eller när det, igengrundande sina egna banor, sprider förpestande ångor öfver de nejder, genom hvilka man ledt det — antingen detta skall inträffa eller staten belasta sig med underhållskostnaden. Det är möjligt, att intetdera blir fallet, att industrien så lifvas, det kommunikationerna inom provinserna betala denna kostnad — ty man kan aldrig veta hvilken höjd hon förmår uppnå när man lämnar henne fria händer; men det synes mig i alla fall som ett axiom, att Götha Kanal, när man jämför nyttan med kostnaden, aldrig kan bli annat än en stor national-förvillelse till sin början, samt en stor national-uppoffring i sin fortsättning och fullbordan. Jag tyckte mig, liksom mot min vilja, draga en slags nytta af denna förvillelse, af denna uppoffring, och en sådan tanka förminskade i väsentlig mån nöjet af farten derpå.

I fall jag, såsom en resande af yrket, gjort mina behöriga anteckningar under vägen, skulle jag kunna i ordentlig form säga åtskilliga fraser om de vackra trakter, jag genomfor, t. ex. om Stegeborgs romantiska

ruiner; detta slott, i hvars åsyn den strid om konungakronan började, som utkämpades vid Stångebro; der Sigismund ej ville låta slagta sina undersåtare, emedan hans hjerta förbjöd honom det ännu mer, än hans intresse, och der han gaf den Polske Fältherren, som visade honom ett afhugget Svenskt hufvud på sin värjspetts, det konungsliga svaret: "dermed har Du likväl ännu icke afhuggit alla de Svenska hufvud, som kunna höja sig emot mig." — Om Vreta Klosterkyrka, ett af de få monumenter från forntiden, som nutiden förvarat, med sina många grafchor inom kyrkan, och sina många grafvårdar på kyrkogården, der Konungar och väldige hvila under det af människor byggda hvalfvet, och Lehnberg, såsom sig bör, ute under det blå himlahvalfvet, men på hvars sten efterverlden, lika smaklöst som anspråksfullt, ristat en lång inskrift, hvilken säger för litet, emedan den velat säga för mycket. — Om de täcka, Söderländska, Östgöthastränderna, der man far mellan täta lunder, hvilka synas tillhöra en annan natur, än den Nordiska. — Om den kostsamma Motala verkstad, hvilken dock vittnade hvarken om storhet eller ordning. — Om den konstgjorda Motala köping,

som ej synes vilja bli en stad, just emedan man velat tvinga henne att bli det. — Om det prunkande Platenska grafmonumentet, der den närvarande tiden ej bör sätta någon inskrift, emedan hon ej kan undgå, att deri inblanda passion för eller mot mannen, men der slutet af detta sekel torde vara lämpligast, att yttra sin dom öfver Platen och hans skapelse. — Om den vackra Wettern, med sin öppna, rena spegel och sitt hemlighetsfulla, oroliga djup. — Om detta Carlsborg, der så stora summor oklokt blifvit nedkastade, som stiftarena sjelfve degraderat från sin stolta bestämmelse af nationalförsvarets centralpunkt, till en positions-fästning, som, jag säger icke efterverlden, men eftertankan skall nedsätta äfven från denna till betydelsen af alldeles intet, och hvars höga, grönskande vallar ej skola gifva landet annan fördel, än af det gräs man der kan slå, men som aldrig skola se någon slagen fiende, emedan det skulle vittna om ett verkligt vanvett hos en sådan, att någonsin gå dit. — Om det stolta Leckö, en verklig riddarborg, förtäljande om riddartidens historia, om vanmäktige Konungar, om öfvermodiga ädlingar, om trolöshet, förräderi, glömska af pligt och löften,

om allt det som utmärker denna tid, hvilken man prisar som en gyllenne ålder, och dit man ville föra oss tillbaka. — Om den hafslika Wenern — om det ur sin aska uppstigande Wennersborg, som man tyckes vilja anlägga ungefär efter skalan af Petersburg, men på hvars ofantliga torg den lilla provinsstaden lämpeligast synes ha kunnat herbergas — — — Jag skulle kunnat skriva om detta och mycket mer, i fall jag antecknat mina små betraktelser, allt efter som ställena ingåfvo mig dem; men jag gjorde det icke, ty jag reste för att resa, för att andas frisk luft, för att komma fram till mitt mål, för att under vägen fånga så många af nöjets fjärillar, som tillfälligtvis flögo mig i händerna; jag hade ej gifvit mig ut på jagt efter dem. Nu uppslukades alla dessa små tankar af en enda stor, omätlig tanka, en, som naturen tänkt, som människan därför häpnande beskådar, knappt kan fatta, aldrig återgifva — af den i sitt slag enda, underbara *Trollhättan!*

Huru skall jag — icke gifva ett begrepp derom — men gifva ett begrepp om hvad jag erfor vid dess åskådande? Jag har sett teckningar deraf, jag har läst beskrifningar

deröfver; men huru beskrifva det obeskrifliga? huru teckna det evigt rörliga, evigt omväxlande lifvet? Jag hade föreställt mig ett vattenfall, der större och mindre massor falla, och falla, och oupphörligt falla i dagar och år och sekler, med sitt dån och sitt skum, och dervid ganska lätt tänkt mig det imponerande i den första anblicken och det tröttande, oformiga i det längre åskådandet. Men Trollhättan är något helt annat. Ni kommer till Gullö-fallet, och tycker, att det är rätt vackert, men hvarken stort eller mäktigt; men Ni går längre ned, Ni passerar bron öfver till den ö, som delar floden, för att bilda Toppö- och Tjuf-fallen — Ni skakas, betages af en bäfvande hänförelse, vid åsynen af denna omätliga kraft, som störtar under Edra fötter, som hvälfver omkring Er på alla sidor — Ni går deröfver, Ni kommer till ön, Ni ser vattnet, det lätta, fredliga elementet förvandladt till tvenne fientliga härar, som med vildt raseri störta i tunga, slutna massor, på fragande hästar i strid mot hvarandra — Ni stiger ned utför klippan ända till vattnets brädd; här ser Ni de kamplystna skarorna i omätlig, aldrig slutande kedja öfver ert hufvud, rusa mot hvarann, drabba tillsammans, krossa, tillintetgöra hvarandra,

hvarje framilande led upplöst i milliarder droppar, hvarje nytt delande dess öde, och ändå oupphörligt nya kolonner ljunga fram att försöka striden; än segra den ena sidans kämpar, än den andras, men knappt har segraren lyft sin stolta hjessa något öfver hopen, förrän en ny massa kastar sig på honom, hvälfver honom under sig, förblandar sig med honom, och nya hopar från ömse håll häfva sig öfver båda och sammansmälta i samma seger eller samma nederlag. Nu lyfter Ni Ert hufvud händelsevis uppåt, och ser den mörka, skogbeväxta klippan, tung och hotande der ofvan; Ni väntar, att hon skall lossa sig från sina grundvalar och, en fruktansvärd medlarinna, falla öfver de kämpande och för alltid sluta striden, genom det hon utplånar stridsfältet; ett nytt kaos måste följa derpå och världen gå under, för att lemna rum åt en ny skapelse.

Betagen, öfverväldigad af dessa känslor, som ej äro poetiska ingifvelser, men den o-undvikliga föreställning, som det oerhörda skådespelet alstrar i Er själ, kan Ni med möda hemta Er derifrån genom den materiella vissheten, att klippan ännu står, att vattnet ännu faller, att de så stått och så fallit i årtusen-

den och skola göra det i tider efter tider; Ni klättrar upp igen på öns topp och vågar knappt tro, att det är Gullöfallet ni har öfver Er och de båda andra fallen under Er, att någonting med ett ord ännu finnes öfver och under Er, och Ni skulle knappt kunna vakna ur den betagenhet, hvori Er själ blifvit försatt, om ej de små Ciceronerne med sina gälla röster, med sin täflan om fördelen att ledsaga Er, med sina beskrifningar på stället märkvärdigheter och fallens höjd, slutligen lyckades att väcka Er från den stora naturscenens idéverld till den lilla människoverlden, dit Ni med en viss beklämning måste påminna Er, att äfven Ni hörer. Ni går längre fram, Ni ser det jemna och vackra Stampeströms-fallet, Ni betraktar en stund Polhems sluss, en människotanka, i djerfhet täflande med naturens och omedelbart inspirerad af henne; Ni åskådar det vattenfall som der uppkommit, der en jemn duk på, jag tror 56 fots höjd, störtar ned i det mörka djupet, och Ni har ett begrepp om ett vanligt vattenfall med dess intryck på sinnet; Ni går längre fram och ser de s. k. Helfvetes-fallen, som likväl icke innebära något demoniskt, men finner på intet ställe någonting jernför-

ligt med Toppö- och Tjuf-fallen, hvilkas namn Ni har svårt att erinra Er, men hvilkas bild aldrig skall utplånas ur Er själ, så länge hon förmår behålla ett minne och värmas af en känsla — då uppstiger Ni på en liten höjd, hvarifrån Ni kan öfverse det hela, och en sinnesrörelse af ny och egen art fattar Er. Det härliga skådespelet ligger utbredt för Edra fötter. Der borta kämpa nu de våta härrarna; dånet af deras drabbning hinner svagt till Ert öra, men vid Er fot har striden upphört; fienderna ha försonats; de ha sammansmält, icke i dödens sömn, men i lifvets lugna verksamhet. Det var detta krig som måste uppkomma, för att låta den väldiga Wenern afbörda sig sin öfverflödiga vattenmassa, deraf bilda en majestätisk flod, som, fruktbarande och välsignelserik, gifver näring åt markens växtkraft, åt handeln och industrien, som framkallar skördar och slöjder, trefnad och glädje åt dem, som bebo dess stränder och den, som kommer fjerran ifrån, att besöka dem, ditsförda af vinstens hopp eller nöjets beräkning. Naturen framkallar strider, för att skapa, försköna och lyckliggöra; endast människan strider för att härja och förstöra.

Hon har likväl, äfven hon, här ställt sig vid naturens sida, i sin mon djerf och välgörande som hennes stora förebild. Kanalen, sprängd genom klippan, har någonting kraftfullt och impossant, som till och med tål att åskådas sedan man sett vattenfallen. Dessa fartyg, som sväfva högt öfver Ert hufvud, eller hvilkas master Ni ser såsom strån uppsticka nästan lodrätt under Edra fötter; dessa skyhöga bergväggar, mellan hvilka Ni nedsjunker, eller mellan hvilka Ni uppstiger omedvetet, utan bemödande, liksom buren på osynliga maktens vingar; dessa konstgjorda strömmar, som rusa ned öfver Ert hufvud och tyckas vilja öfversvämma det darrande däck, hvarpå Ni står, men som i sjelfva verket lyfta Er allt högre och högre ur svalget, eller dessa fem kaskader, som störta öfver hvarandra, och hvilka Ni fruktar skola hinna Er, fatta Er, bortslunga den bräckliga flanen, Ert fartyg, ned i det bottenlösa djupet, eller söndersplittra det i de tusende små beståndsdelar, hvaraf det sammansattes, men som, småningom lugnande sig, forma de fem kanaler, genom hvilka Ni skall stiga i höjden — detta skådespel är ännu värdt att ses, är i sin inskränkta skala oändligt skönare och in-

tressantare, än den långt uttänjda Götha Kanal, hedrar menniskan, och tillfredsställer sjelfva arithmetiken.

Om jag skulle omtala hvad jag erfor vid åsynen af Trollhättan och dess natur- och konst-under, skulle jag äfventyra, att af mången läsare anses för en känslsam dåre. Jag föredrar således, att meddela ett par intyg derom af några åskådare, mina samtida, som med mig vandrade vid dess stränder. De voro Tyskar, som sett vattenfallet vid Schafhausen och flera andra i Schweitz och Tyrolen. Intet af dessa funno de i skönhet och härlighet jemförligt med Trollhättan, och, liksom jag, hade de aldrig förr haft en aning om en scen af denna art, så oändligt olika alla andra katarakter. Bland sällskapet var äfven en Engelsman, en af dessa dussinresande, som Britanien årligen utsänder åt alla väderstreck, hvilka, för att hafva något att göra, antaga professionen af *a Traveller*, och som af sina färder känna och njuta ungefär lika mycket som deras kappsäck. Han hade genomfarit nästan hela Europa, besökt Syrien och Egypten samt äfven varit i Nord-America. Varm och betagen kunde denne man icke bli, men han förklarade likväl, att,

med undantag af Niagara, der ett haf tyckes falla utför klippan, hade han icke sett någon "kaskad," såsom han uttryckte sig, — ty han talade helst Fransyska — så synvärd som denna. Det var nemligen, efter en af de fraser han lärt sig, omväxlingen som utgör skönheten, och denna fans här i högre grad, än annorstädes.

Man hade redan börjat den nya kanalen, som i zick-zack kommer att afskära den gamla. Skall dess nytta någonsin svara mot kostnaden? frågade jag åter. Man sade mig, att dess större dimensioner skola tillåta större fartyg passera den, och således begagna Götha Kanal. Man tror således verkligen, att stora fartyg skola gå denna väg, för att lossa sina produkter i Wenersborg, Carlstad eller Jönköping? Det torde åtminstone vara tillåtit för den profane, att tvifla härfpå, till dess erfarenheten gifvit utslaget. Om mitt sinne icke varit så fullt af den kolossala skönhets bild jag nyss lemnat, skulle jag haft något mer ögon för den oändligt vackra trakt, som omger floden strax nedom fallen, och som sedan i vidgad skala, men med flera gånger förändrad karakter, följer dess stränder, ända ned till dess utlopp i

Nordsjön. Jag skulle likväl icke, äfven i sådant fall, företaga en skildring deraf. Jag känner nemligen den vanliga effekten af sådana, lika som af beskrifningar öfver konstsamlingar. Så mycket än åsynen af de sköna tafflorna värma och förtjusa åskådaren, så mycket kyles och trötts deremot läsaren af beskrifningen. Geologen har likväl säkert ett vidsträckt fält till forskningar i Bohus Län, både på dess fasta land, i dess skärgård och längs dess elfvar och åar. Den strid, som ännu oupphörligt skakar Trollhättans klippor, har i urtiden ögonskenligt i omätliga proportioner hvälfvt sig öfver denna del af Skandinavens vestra kust. Hafvet och stormarna hafva här sönderslitit bergen, nedtryckt deras förtroppar, rensopat och öfversköljt deras ytor och bildat denna skärgård, denna kala och sorgliga naturens dödsbädd, från hvilken vinden bortplockar all vegetation, hvarje lifvets spår, och kring hvilka hon, tillsammans med vågen, tjuoter en evig liksång öfver den döda, som ej emotser någon uppståndelse. Anfallen förnyas, men med mera maktlöst raseri, ty eröfringarnas tid har förflutit. Visserligen slår ännu böljan knotande och dyster mot stranden; men dess murar afvärja

anfallen, och blott några lågländta ställen äro ännu prisgifna åt dess våld. Spåren efter den utkämpade striden qvarstå likväl ännu öfver hela nejden, och skola alltid göra det. Här äro klipporna i konstmässiga lager stappade öfver hvarandra i fasta murar, som jätte-
armar upptornat; der handlöst vräkt öfver hvarann i vilda former, omöjliga att i längden sammanhålla, nyss delvis nedstörtade och snart hotande att åter nedstörta; der söndermulade i bitar, väl ännu ibland liggande i hopar, men innan kort upplösande sig i tusentals fragmenter; här klyfda i raka väggar, hvilkas sidor på håret skulle passa in med hvarandra, i fall de kunde åter sammanföras af en kraft, jemlik med den, som åtskiljde dem; der afbrutna likt risknippen, på hvilka man urskiljer ändarna efter de hundradetals spön, hvaraf knippan består. Ju mera bergen aflägsna sig från hafvet, ju längre det var sedan vattnet spolade öfver deras toppar eller slog deras sidor, och ju mindre de i senare tider besökts af stormarna, desto mer har vegetationen bemäktigat sig dem och klädt dem med en grönskande matta eller reslig skog. Denna vegetation har likväl ej kunnat förändra deras gestalter, hvilka äro sådana

slagtningens jernhand bildat dem. Än stå de i jemna leder, intagande en lång sträcka, än i spridda troppar af olika styrka, än höjande ett mäktigt, obesegradt hufvud, än ödmjukt grupperande sig på afstånd från den trotsige resen, eller slutande sig till hans sidor. På detta sätt blir hela Bohus Län en omätlig följd af höjder och djup, af backar och däl-der, der en liten slätt är en sällsynthet, der berg af mångfalldiga olikartade formationer o-upphörligt uppstiga ur marken, men från hvilka, ehuru kal deras, yta än må vara, växtlighet och lifskraft likväl nedströmma till den jord, som ej kunnat få fäste på deras sluttningar, sålunda alstrande fruktbarhet ur själfva ofruktbarhetens sköte.

Men jag ser, att jag kastat mig in i en beskrifning, just då jag ville undvika den. Men huru också undvika att med några ord gifva luft åt de intryck, från hvilka själen ej kan värja sig, äfven om hon ville? Dock, det är orätt, att låta läsaren betala med sin ledsnad de njutningar jag erfarit. Jag går derföre till något mera materiellt, mera för hvarjom och enom fattligt, till den goda staden Götheborg. Om den resande under den föregående vägen endast haft framför och om-

kring sig en onyttig poesi, så har han deremot nu att fröjda sig af en redbar och angenäm prosa. Svårigen kan en stad vara mer prosaisk, än Götheborg. Det har ingen anblick, om jag får nyttja detta ord, ingenting som öfverraskar eller imponerar, när man ditkommer eller lemnar henne. Men när man inträder på dess snygga, breda och jemna gator, erfar man någonting lugnt, trefligt, komfortabelt, som visserligen hvarken skakar, förvånar eller hänför, men som behagar, som intar till dess fördel, och som påminner om det angenäma af ett godt bord, en snygg möblering, en lugn bädd, om denna materia, hvaraf vi bestå, dess fordringar och det pris, äfven deras tillfredsställande obestriddigen äger. Götheborg är icke Stockholm, har intet spår af dettas härliga natur, ingenting af dess arkitektoniska monumenter eller konstens minnesvårdar; det är icke heller någon Svensk stad; det är en Holländsk eller Engelsk koloni, men den välbyggdaste stad i riket, Stockholm icke ens undantagen. Husen hafva till sin stil icke något grandios, men något inbjudande, något angenämt för ögat; deras färg ha ej det bländande och förderfliga i Stockholms hvitmenade murar — ett bruk,

som en förständig sundhetspolis borde rent af förbjuda, när en förständig omtanka för synorganerna icke mäktar förbjuda det — och de jemna, snörräta gatorna göra det lätt, att färdas på dem, och lätt, för den nykomne att hitta dem. Det vore ej illa, om Stockholms byggmästare gjorde en liten tur åt Götheborg, för att lära sig uppföra och dekorera eleganta och snygga människoboningar, en konst, som de sällan ägt, och som de i synnerhet förlorat, sedan de förlorade konsten att bygga palatser. Det är i synnerhet Götheborgs Hamngata, som utgör dess stolthet och prydnad, och som äfven tål att ses af den från rikare länder kommande främlingen. Kanalerna, som genomskära staden, med deras små, men många stenbroar, bidra icke litet till det täcka och trefliga, som utmärker Götheborg, och som är dess egentliga karakter.

Då jag kom till Götheborg, var det Ryska besöket nyss öfverståndet, och om ej alla hjertan just voro fulla af hänförelse, voro åtminstone alla tungor dermed sysselsatta. För mina ögon fanns ingen lemning deraf att upphemta, mer än den af bräder och granris sammansatta äreporten vid Stockholms-tullen,

Göthe-2

Götheborgs förnämsta infart, men hvars form just icke erinrade om de antika triumfbågar-na, utan snarare om något modernt, jag vet icke hvad, om hvilket jag endast har en dunkel föreställning, och således ingenting kan yttra. Deremot fingo mina öron, ända till öfverflöd, upphämta så mycket mer af de 24 timmarnas märkvärdigheter. Visserligen beklagade man de 100 man af Kronprinsens Husar-Regemente, som måst tåga 60 mil fram och tillbaka, för att en timma visa sig för den höge gästen; men man var extasierad öfver deras skicklighet, t. ex. öfver deras förmåga, att sätta sig i galopp från stället, hvilket är svårt att verkställa för en enda man, men här gjordes af hundrade, som om de varit en enda, och man gick ända derhän i förmätenhet, att man ansåg desse kavallerister värdige att låta se sig på mötet i Kalisch eller Wosnosensk, vid sidan af de Kosackiske equilibristerne. Man var ledsen öfver, att alla de fyra och tjugu verserna ej hunnit afsjungas, som en inspirerad Götheborgsk skald författat till skålar för hela den Ryska Kejslerliga familjen, ingen hvarken manlig eller qvinlig medlem deraf utesluten, och

gråten satt ännu kvar i månet loyalt öga vid tankan på det rörande afskedet på ångfartyget, hvartill man varit vittne. Götheborg hade sålunda fått utmärka sig med en devotion, hvaraf Stockholm, till straff för sin orolighetsanda, gått miste. En verklig militärparad hade der ägt rum, hvaremot Stockholm fått nöja sig med de kolossala anstalerna dertill, hvilka slutligen upplöste sig i släpmunderings-paraden på Lejonbacken, och i Götheborg hade innevärnarena fått äran gifva en subskriberad middag, då Stockholms-boerne måste hålla till godo med den traktering, som vankades på torg och gator, och hvarmed, som man sett, åtskilliga de undfägnade gästerna voro mindre belåtna.

Nya Varfvet. Så kallas flottans marin-etablissemment i Götheborg. Det är ett verk af den förtjenstfulle Amiral Wirsén, lärer väl ha kostat högst betydliga summor, hvilket dock ej var hans fel, men är anlagdt efter en förständig plan och med en helhet, som sällan utmärker senare tidens offentliga inrättningar. En enda gård inneslutes af kaserner, verkstäder och förråder, liggande i en oafbruten sträcka under samma tak, och der man med en enda blick kan öfverse det hela.

Skulle likväl fråga bli om, att försvara etablissementet mot en landsatt fiende, så är platsen ganska olyckligt vald, ty några alnar från husen höjer sig öfver dem en klippa, hvarifrån fienden kan skjuta direkte ned på gården, och med några få kastpjeser antända både skjul och fartyg. Märkvärdigt nog är, att just som denna anläggning väl blifvit färdig, har man börjat tala om dess öfvergiftande, stationens upplösning och fartygens samt personalens förläggande, dels i Carlskrona, dels i Stockholm. Jag vill icke söka afgöra det strategiskt rigtiga i en sådan åsigt. Om plan och system funnes i våra försvarsanstalter, vore den kanske icke helt och hållet förkastlig, ehuru icke eller särdeles prisvärd, när nemligen anläggningen finnes, och Elfsborgs fästning skyddar inloppet till Götheborg, åtminstone mot ett par fientliga fartyg, eller en kapare, som skulle kunna vilja brandskatta det. Men visst är, att den står i fullkomlig kontrast mot arbetena på Marstrand, och den föregifna nödvändigheten, att försvara rikets vestra kust.

Marstrand, bedröfvansens ort, du af Gud och menniskor förskjutna nejd! Hur skall jag gifva ett begrepp om någonting så sorg-

ligt, så nedtryckande, som åsynen af dig och din omgifning! Klippor och ideligen klippor, några få alnar uppstigande öfver vattenbrynet, på hvilka intet mullkorn kan qvarstanna och intet grässtrå slå rot! En jord utan grönska, ett haf utan segel, blåst utan hvila, och i denna trakt en stad utan handel, utan näringar, snart sagdt utan innevånare, befolkad af några menniskor, dömde att lifnära sig af de stenars befolkning, man uppstapplat på den stora stenen, som utgör ön! Och till hvad ändamål har man en gång ditlagt dessa stentar? Derröre må forntidens dårskap svara. Men hvarföre bibehållas och förökas de? Här till må nutidens dårskap svara, om hon kan det. I händelse hon det gör och vill, skola vi till heane framställa några frågor, hvilkas lösande vore intressant nog.

Naturen, som aldrig helt och hållet förgäter någon fläck af sitt omätliga rike, har, då hon nekade Marstrands innevånare all utsigt till näring af landet, hänvist dem till hafvet, och gifvit dem den yppersta hamn i Nordsjön, förmodligen en af de bästa på hela det Norra Europas vestra kust; belägen vid öppna hafvet, förmår den rymma emellan 2 å 300 fartyg, som, huru djupgående de än

må vara, kunna lägga ända in till bryggan, hvarförutan ett huru stort antal som helst, finner beqväma ankarplatser rundt omkring. Staden hade derföre en tid frihamns-rättigheter, och hade kunnat bli en vigtig handelsplats. Genom ett besynnerligt svek, förledes en del af dess borgare för några och trettio år sedan, att undanbedja sig denna förmån. Deras begäran bifölls, och staden sjönk, ännu hastigare än hon stigit, ned till sin fordna obetydlighet. För sent inseende sitt misstag, eller rättare det bedrägeri, hvarföre de varit offer, ha innevånarena sedermera flera gånger försökt återfå det förlorade, eller åtminstone att erhålla upp- och nederlags-frihet, men förgäfves. Allt synes likväl anvisa Marstrand det förnämsta rummet bland nederlags-platserna på vestra kusten för Östersjö-handeln, och öfver hufvud för rikets förnämsta handel. Genom den gren af Götha Elf, hvari den delar sig vid Kongelf, är vägen uppföre floden härifrån kortare än från Götheborg, inloppet dit oändligt lättare och sjelfva hamnen ojemförligt bättre. Man tror i Marstrand, att det är det Götheborgska handelsintresset, som motverkat bifallet dertill; men hvarföre söka i den enskildta egennyttan en

anledning, som lättare igenfinnes i hela det allmänna systemet? Har då, under de senare trettio åren, någonting gjorts för handels- och näringarnas befrämjande? Ha icke tvärtom alla åtgärder, som vidtagits till deras förmenta skydd och gagn, haft en alldeles motsatt verkan, och hvarföre skulle då en naturlig och billig begäran vinna bifall, när det är just dess motsattser, som man vill gynna och befrämja? För närvarande är Marstrand en liten by, i hvars hamn knappt en fiskarbåt gungar, men intet segel är synligt, och just nu arbetar man på fästningens iståndsättande! Till hvad ändamål? Är det för att skydda en hamn, som intet skepp besöker? Är det för att hindra en fiende, som, klokare än vi, insåg platsens fördelar, från att bemäktiga sig densamma? I det senare fallet frågas: kan fästningen försvara sig? och man nödgas härtill svara: nej! Den är alldeles för liten att uthärda ett anfall mot någon större styrka, enär hon är — sjöledes nemligen — tillgänglig från alla sidor, ej blott för fientliga fartyg, utan äfven för de batterier fienden kan rundt omkring uppföra på otaliga holmar och öar, hvarifrån han kan öfvergjuta henne med en skur af kulor och bomber, och mot hvilka

hon, på hvar sida, endast har att sätta en front af 8 à 10 pjäser. Jag skulle allt för mycket bedra mig, om mer än 3 eller 4 dagar behöfdes för platsens eröfring, och, denna en gång verkställd, har fienden en fästning färdig till den ypperliga hamnens betäckning, när han nemligen understödjer henne med en flotta. Vi deremot sägas vara betänkta på, att draga bort flottan från Götheborg, och således beröfva Carlsten enda möjligheten att hålla sig mer än några få dagar, ty de 6 kanonjollar, man förlagt hit, betyda, i sådant fall ingenting. Men uppriktigt sagdt, tror jag en sådan farhåga vara öfverflödig. Åtminstone erfordras för dess effektuerande, ett sammanträffande af så besynnerliga förhållanden, att deras motverkande knappt kan beräknas. Sällsamt nog är, att man tyckes i synnerhet frukta en stormning på fästningen, och därför utom dess bastioner anlagt ett starkt kreneleradt kruthus. Sådant kan verkligen kallas att drifva försigtigheten långt.

Jag gjorde en resa hit på det Götheborgska Ångbogsersings-fartyget Götha Elf, som vanligen använder Söndagarna till dylika lustfärder. Utom sjelfva fästningen, hade många af passagerarena till syfte, en icke mindre märkvärdig-

hets beskådande, nemligen den beryktade *Lasse Maja*. Han vistas här sedan 25 år, under hvilken tid han blott gjort en enda liten utflykt åt fasta landet, vid ett rymningsförsök, hvarifrån han likväl snart återfördes. Han är nu 52 eller 53 år, en liten karl, med ett lifligt och slugt utseende, tillgänglig och språksam. I stället att förvaras inom lås och nyckel, var han sjelf innehafvare af en väldig nyckelknippa. Han bestrider nemligen här en förtroendepost såsom Kommendantens hushållerska. På fästningen förvaras 170 lifstidsfångar. En ende, anklagad för ett mord och dömd till blott 10 års fängelse, skiljer sig från de öfriges lott. Det var en ung, lång och vacker karl, som på gården försålde små arbeten af fångarne och hade god afsättning derpå. Det torde icke vara utan sitt intresse, att jemföra den liberalitet, hvarmed de hundra Ångbåts-passagerarena här tillätos gå i land på fästningen, besöka alla punkter deraf, obehindradt tala med lifstidsfångar, till en del farlige förbrytare, med den skuggrädsla som stänger Waxholmen för alla besök, sedan man der fått i förvar en enda person, dömd för intet moraliskt brott, dömd endast till tre års fängelse, med hvilken ingen ran-

sakning någonsin varit i fråga, enär hans föregifna förbrytelse var en tryckt bokstaf, och hvilken, om han skulle vara nog oklok att försöka fly, derigenom skulle bevisa sine fiender den största tjänst och sig sjelf den största otjenst.

Jag, liksom ångbåten, återkom snart från utflykten till Marstrand, men, lik denne, för att icke länge qvarstanna i Götheborg. Jag ärnar icke eller inlåta mig i vidlyftiga beskrifningar öfver denna stad, dels emedan jag icke hade tid till särdeles många forskningar i ämnet, dels emedan det torde förefalla mången läsare så alldagligt, så allmänt känt, att han skall förundra sig öfver huru man kan skrifva något derom. Denna sistnämnda förutsättning är emedlertid icke så alldeles riktig. Visserligen gifvas många, som företaga täta resor emellan Götheborg och Stockholm, och för hvilka båda städerna äro nästan lika väl bekanta; men deremot har det ojemförligt större antalet i den ena aldrig sett den andra. Ångbåtarna hafva väl ganska mycket minskat afståndet; men det förefaller likväl en Stockholmsbo besynnerligt, att så många personer i rikets vestra provinser, äfven ganska bildade och välmående människor,

aldrig sett hufvudstaden. Uppkommer emedlertid en gång den lättare och ginare kommunikationsväg, jag här ofvan förutsatt, kunna resorna ske med ännu mindre kostnad, samt på ännu kortare tid, och bli förmodligen då tätare.

Götheborg har intet sundt läge. Götha Elf vidgar sig i dess grannskap och bildar på båda sidorna om sjelfva strömfåran, träsk, som äfven midt i sommaren i solnedgången utdunsta en dimma, hvilken ej kan vara utan verkan på hälsotillståndet i nejden. Jag vet icke om detta bidragit till den bleka hy, man i allmänhet träffar hos de ringare klasserna, i synnerhet qvinnorna; men troligen har det icke varit utan verkan. Bohuslänningen är i allmänhet af en lång och spenslig gestalt, qvinnorna mer än karlarna, hvarför utan de förra vanligen hafva bröstet inklämdt. En muskullös och fyllig växt hör hos båda könen till undantagen. Det förstås, att jag här talar om de lägre stånden, ty det är hufvudsakligen hos dem man öfverallt får söka nationalitetens kännetecken, både i fysiskt och moraliskt hänseende.

Den nya Kyrkogården. Götheborg, som mest af alla Svenska städer utmärker

sig genom sin *public spirit*, har äfven, i allmänna anstalter och municipala inrättningar, länge stått framom Stockholm. Bland annat hade det en begravningsplats utom staden, långt förr än en sådan här påtänktes, och ännu vida längre, förr än den kom till verkställighet. Man beskref mig denna som särdeles värd att ses, i anseende till de många vackra monumenter der skulle finnas. I detta sistnämnda fall blef väl min väntan på intet sätt uppfyllt. Visserligen hade, här som annorstädes, saknaden och den fromma välmeningen ansträngt tillgångar och skarpsinnighet, att för efterverlden förklara sin aktning och sin sorg öfver någon bortgången anförvandt eller aktad medborgare; men man hade här icke hunnit längre, hvarken i prakt eller sinnrikhet, än på många andra ställen, och Stockholm bibehåller ännu i detta fall första rummet. Uppriktigt taladt, gör jag oändligt litet afseende på sådana minnesvårdar. Den verkliga sorgen, denna mask som fräter hjertat, har många tårar men få ord; med ostentationen och fåfängan är deremot förhållandet motsatt. Men om jag icke särdeles uppbyggdes af grafmonumenterna, ägde likväl kyrkogården äfven för mig ett särdeles behag.

Detta var förnämligast, att dessa monumenter så föga syntes till. De utgjorde här liksom en bisak, hvilken man lätt kunde förbise, om man ej rent af ville uppsöka dem. Deremot uppspirade öfverallt, ur förgängelsens boning, lummiga träd, frodigt gräs, och den yppigaste vegetation synes alstrad af de dödas stoft. Man kan här vandra vidt omkring, sitta i trädens svalkande skugga, inandas växternas balsamiska ångor, omges på alla sidor af det friska lifvet, och knappt veta, att man trampar förruttnelsens boning, ty hon visar här aldrig sin vämjeliga gestalt, och man skall med afsigt uppsöka henne, för att öfvertygas, att man är henne så nära. — Eljest är Grythytte kyrkogård Götheborgs Solna, der många af stadens innevånare söka en hviloplats för sina ben, för att få bo, äfven efter döden, längre ifrån stadslifvets buller. Om än icke monumenterna äro utmärktare, än de på Solna kyrkogård, är likväl den omgifvande naturen mera pittoresk.

Jag flög så hastigt som möjligt vägen fram emellan Götheborg och Strömstad, och skall ej heller länge uppehålla läsaren derpå. Det var öfverallt de Bohusländska bergformationerna och öfverallt de backiga, djupa och

· sandiga vägarna, men också öfverallt den välvilliga, vänliga och godsinta befolkningen. Det lilla Kongelf har ingenting märkvärdigt mer än Bohus fästning, som kanske skulle vara Sveriges skönaste ruin, om man icke begått den nästan otroliga smaklösheten, att på dess torn uppsätta en väderqvarn. Detta helgerån har likväl straffat sig sjelft, ty qvarnen lär aldrig ha gått, kan åtminstone icke nu begagnas, och bevittnar endast spekulantens oförstånd om både ett forntida minnes helgd och sin egen fördel. Bohus är eljest en af de flera medeltidens borgar, som måste bli onyttiga genom krutets uppfinning, hvarigenom en fiende från de dominerande höjderna kan gjuta död och förderf öfver försvararena, men som på sin tid var anlagd efter en ganska riktig plan, ty den betäcker verkligen en vigtig punkt. Vår tid deremot anlägger fästningar, som ingenting försvara, och dit fienden af ingen anledning kan komma. — I Udevalla såg jag tvenne saker: den ena, att man haft den omtanka, som man borde hafva i alla städer, att bygga husen så långt åtskiljts, att de ej vidröra hvarann, och att en eldsvåda sålunda åtminstone icke bör kunna ödelägga hela staden — samt den andra, att

man, genom denna utsträckning af gatorna, ej fått annan plats öfrig för kyrkan, än emellan tvänne berg, der hon ligger alldeles bortskymd, hvarföre man, liksom att annoncera hennes närvaro, lyftat tornet af henne och placerat det på det ena berget. Några af husen röja den Götheborgska byggnadsstilen.

Jag är då i Strömstad, målet för min resa. Man hade beskrifvit det som fult och obehagligt. Jag finner det ett paradys, jemfördt med Marstrand. Visserligen krokiga, illa stenlagda gator, kalhet och små nedplattade bergskullar, som omgifva staden och inträngt inom dess gränсор; men hon ligger dock på fasta landet, hon har ej den nedtryckande egenskapen af ett fängelse, såsom fallet är med Marstrand, och i mer eller mindre mån med hvarje ö. Der blåser väl nästan outhörligt, men det är den friska, lifgivande hafsluften, så oändeligen skiljd från vår Stockholmska insjöluft — ty våra insjöar äro väl befordringsmedel för kommunikationen, men icke just för hälsan — och de godsinta, vänliga, tjenstaktiga innevånarena komma främlingen så ofta att förgäta, det han är borta från sitt hem. De äro i sjelfva verket den vackraste af all natur, ty hvar uppenbarar hon

sig väl älskvärdare, mera intagande, än i ett fromt och ädelt människosinne! Det är ett problem som ofta brytt tänkaren att utröna, hvad inflytande samhällsförhållandena och de yttre omgifningarna hafva på ett folks eller en Orts intellektuella och moraliska utbildning. Man har vanligen antagit, att det är den sköna, romantiska naturen, som bildar skönhets-sinnet, och att det är goda lagar samt den deraf uppkommande tryggheten, välmågan och trefnaden, som utveckla hjertats goda egenskaper. Ingendera regeln slår likväl alltid in. Hvarken Athén eller Rom har någon romantisk natur omkring sig. Nildalen har det ännu mindre, och likväl har all konstodling utgått från det sistnämnda stället och nått sin höjd på de förra — jag talar icke här om konstodlingens föregående epoker. Lagarnas och samhällsförhållandernas inverkan på lynnet är obestridlig, men förklarar likväl icke allt, ty mången gång uppkommer en god sinnesstämning och fria åsikter just under förderfliga lagars tvång, och medföra en reform i dessa. Strömstad har hvarken någon skön natur eller någon bättre samhällsförfattning, än det öfriga landet; tvärtom har det, kanske mer än någon annan del af Sverge, lidit af vår

bristfälliga statsorganisation; välmågan har försvunnit derifrån; fattigdom och näringslöshet ha intagit dess ställe, och likväl ha innevärnarna bibehållit en moralisk hälsa, som det vore önskligt att man träffade öfverallt. Det är ej blott hos de bildade klasserna man finner de vackra karaktersdrag, jag ofvan anförde. De träffas äfven, och kanske i en ännu högre och berömvärdare grad, hos de ringare stånden. Armodet är ganska stort. Tiggare befolka gatorna; på en mindre egendom, icke långt ifrån staden, hade man sex sådana sig tilldelat att underhålla, och man räknade der öfver hufvud trettio personer, kommande och gående, åt hvilka man dagligen nödgades gifva en måltid — och likväl begås här så godt som inga stölder; man behöfver ej, när man lemnar rummet, taga nyckeln ur dörren för att skydda sin egendom; stadens fängelse hade på hela detta årtal ej haft någon innevärnare, och vanligen äro endast två eller tre gröfre brottmål om året anhängiga vid domstolen. De begås merendels vid marknadstiderna, och för det mesta äro främmande personer de skyldiga. Hvad kan vara orsaken till detta glädjande fenomen, som utgör en så lycklig motsats till hvad man haft skäl att

vänta? Om jag skulle företaga mig att förklara denna kraft i människosjälén, denna drift till det goda, som så ofta vederlägger alla beräkningar och alstrar en moralisk rik skörd på en mark, som endast synes vara tjenlig att bära tistlar och törnen, så skulle jag säga, att den friska vinden, som bortblåser så månet kroppsligt sjukdomsgift, äfven förjagat många smittoämnen ur sederna. Men samma vind blåser jemväl på andra trakter, som likväl icke i detta fall äro lika lyckligt lottade. Nöjom oss då att njuta af detta glädjande förhållande, utan att söka utreda dess orsaker, och önskom, att det länge måtte fortfara.

Jag har nämnt, att Strömstad har inga näringar och ingen handel. Sju eller åtta små jakter utgöra dess flotta; dess bodar, som man knappt varseblir, om man icke närmare söker efter dem, emedan de tyckas liksom med flit vilja undangömma sin obetydlighet, äro illa försedda, till det mesta endast med gröfre artiklar och de oundgängligaste matvaror. Lyxen och de finare behofven söka här förgäfvés någon tillfredsställelse. De hänvisas i sådant afseende till Fredrikshall. Och likväl äger Strömstad en förträfflig hamn, i stånd att rymma hela rikets handelsflotta, och belä-

gen blott en mil från öppna hafvet med ett ganska lätt, för alla vindar tillgängligt inlopp. Hvad är då orsaken till handelns och rörelsens förfall? Man nödgas svara: vår styrelses åtgärder, våra ekonomiska författningar. Icke så, som skulle dessa vara mer betungande för Strömstad, än för andra orter; men denna stad råkar ligga i grannskapet med Norge, som, utan att dess handelsstadgar just förtjena kallas några mönster, likväl äro vida förständigare och liberalare, än Sverges. När dessa sätter dess handlande i stånd, att afyttra främmande varor, för betydligt bättre pris, än hvartill de kunna erhållas i Strömstad, och att följaktligen högre betala de produkter, landet har att aflåta, drager sig rörelsen ganska naturligt till det ställe, der de största fördelarna erbjudas henne, och Fredrikshall har sålunda uppväxt på Strömstads bekostnad, ehuru dess hamn är oändligt sämre än det senares, samt inloppet dit vida längre och svårare. En stor del af de produkter, hvarmed Fredrikshall handlar, äro Svenska, och en stor del af de fartyg, hvarpå de utföras, äro byggda i Sverge. Landtmannen sågar på förhand bräder, för dem 4 à 5 mil till den Norska staden, heldre än till den

Svenska, och erhåller därför en Riksdaler Banco tolften. Denna ringa förtjenst, som icke ens betalar arbetslönen, är likväl, vid ortens allmänna näringslöshet, en fördel, som han ej kan försumma, ty hvarifrån skulle han eljest taga någon tillgång till de skatter, hvaraf han är öfverhopad, och som årligen tillväxa i bredd med svårigheten att utgöra dem, och restriktionerna, förbuden och inskränkningarna af medlen till deras förvärfvande? En bättre odling af jorden, en klokare hushållning med skogen, vore visserligen ymnigare näringskällor; men de fordra en längre tid att göras fruktbärande, och stundens behof trycker, uppborädsstämorna kalla, utmätningarna hota och deras bud måste åtlydas. På orten finnas bönder, som skulle kunna kallas välmående, och som, under andra förhållanden, äfven skulle bli det; men de lida af den allmänna förlägenheten; flere af dem, som till och med hafva ett litet utlånt kapital, kunna ej på det erhålla någon ränta; andre, som äro behäftade med skulder, hvartill de äga en mer än motsvarande tillgång, förmå icke, eller åtminstone ej utan den yttersta ansträngning, hopbringa intresset derpå. Enda utvägen härtill är brädsägning och skjutsning åt badgästerna.

Hvarje dag ser man tjuotals landtmän hålla på Strömstads torg med sina hästar, som de uthyra mot den ringa betalningen af 16 sk. Banco i timmen, och vänta mången dag förgäfvets på att bli anlidade. Ett bevis, att sinnet för det vackra, för lifvets bekvämlighet och trefnad, är mera väckt härstädes, än på många andra orter af riket, lemna de prydliga byggnaderna, som man ofta med sina trädplanteringar, sina blomstersängar och väldiga stenmurar, är benägen att taga för herrgårdar. De äro likväl icke annat än bondstugor, ofta torpställen. Anmärkningsvärdt är, att allmogens kärror nästan utan undantag hafva en lika bekväm som enkel byggnadsart, hvilken förtjente att tagas till mönster för andra orter, och att deras hästar äro försedda med sadelmunderingar, hvaraf ganska många kunde med fördel visa sig på Stockholms gator. Någon gammalmodig bomsadel träffas nästan icke här.

Man har påstått, att näringslösheten och handelsstagnationen i Strömstad till största delen härröra af ortens brist på produkter och den ginare vägen till Fredrikshall. Intetdera är händelsen. Se här ett par bevis. Ibland de många föreskrifter, som betunga vår handel, är äfven den om s. k. fribref. När sådana

anses behöfliga — hvilket likväl torde kunna ganska mycket ifrågasättas — vore väl ingenting enklare, än att man lemnade städernas Magistrater rättigheten, att meddela sådana. Nu skola de hämtas från Kommers-Kollegium. Men emellan Strömstad och Stockholm är postgången så långsam, att man vanligen ej kan vänta svar på ett bref förrän 14 dagar efter dess afgang. I aldra lyckligaste fallet behövas således minst tvenne veckor, men någon gång tre eller fyra, förrän ett fartyg kan erhålla detta nödvändiga dokument, och under tiden har kanhända den konjunktur förflutit, som föranledde spekulationen. — Man har velat gynna våra städer och försett dem med en mängd monopolier och prerogativer. Följden har blifvit, att våra städer äro byar, vegeterande i ett tillstånd af domning och otrefnad, som låter känna sig äfven på det omgifvande landet, ty monopolier äro orättvisor, och hvarje orättvisa medför sin förbannelse. För att betala prerogativet, har man nemligen pålagt dem vissa skyldigheter, t. ex. att underhålla sina allmänna inrättningar, sina gator, hamnar, embetsmannastat m. m. Denna sistnämnda blir derföre, i anseende till stadens medellöshet, illa lönt, och då städernas

embetsmän dertill — oförklarligt nog — icke anses som statens, samt derföre äro uteslutne från delaktighet i dess Pensions-inrättning, måste de betrakta sin närvarande belägenhet som en slags förvisning, från hvilken de längta att befrias och inträda i det förlofvade landet: en domsaga. Verkan af en så organiserad embetsmannaklass, kan i allmänhet icke bli den fördelaktigaste för städernas styrelse; men är på långt när icke den största olägenhet deras privilegier medföra. Man har i senare tider, då allmänna tänkesättet så högt förklarar sig emot skråtvång och monopolier, icke vågat upprätthålla dem i hela deras stränghet, hvilket åtminstone varit ett system, och icke heller vågat afskaffa dem, emedan sådant skulle varit att stöta de privilegierades fördomar; man har derföre gått en medelväg, bedragit folket med en slags half näringsfrihet, som ej existerar, och de privilegierade med rättigheter, som de ej få åtnjuta. Man har låtit handverk, små fabriker och sjöfart uppkomma på landsbygden, hvilkas idkare äro fria från de utskylder och åligganden, som tynga städernas borgare, men ej från periodiskt återkommande bönhasjagter, fiskalisationer, tvång och förföljelser, och som derför

icke heller kunna drifva yrket med säkerhet, följaktligen ej uppdrifva det till någon fullkomlighet. Detta är historien om flera af rikets städer i allmänhet, och har alstrat missbelåtenhet och klagan hos den ena, som hos den andra, utan att gagna och tillfredsställa någondera, ty man har gjort städernas och landtbyggdens innevånare till tvenne fiendliga partier, med stridande fordringar och intressen, i stället att de borde vara vänner och bundsförvandter, arbetande till ett gemensamt mål: enskildt gagn och derigenom det allmännas. Hvad rikets vestra kuststäder angår, särdeles Strömstad och Uddevalla, så ha de väl icke lidit något särdeles intrång i handverk och fabriker, emedan de ej äga några sådana, men deremot så mycket mer i sin sjöfart. På flera af de kringliggande fiskelägren, såsom Lysekihl, Fiskebäckskihl, Fjellbacka, m. fl., hafva bönder börjat idka sjöfart med sjelfbyggda fartyg, hvilka de kunna utrusta och bemanna lättare än stadsboen, emedan Styrelsen glömt att betunga dem med alla de formaliteter som äro städernas borgare ålagda. En egen slags handelsflotta har således uppkommit, hvilken i synnerhet satt sig i besittning af största delen af fraktfarten mel-

lan Danmark och Norge, äfvensom den öfriga kustfarten. Det påstås, att den Svenska handelsflaggan just icke vunnit i kredit genom de föga kunnige skeppare och besättningar, hvarmed dessa fartyg äro bemannade. Sådant kan jag icke afgöra; men visst är likväl, att städerna förlorat, och att detta öde i synnerhet träffat Strömstad. Skall man då aldrig hos oss lära sig inse, att om man vill gynna handeln och näringarna, måste man förutna dem en enda sak, med hvilken de kunna umbära alla andra, och utom hvilken alla andra bli dem onyttiga, ofta förderfliga: friheten. Man bör låta dem bosätta sig hvar de sjelfva finna sig bäst, och ej söka leda dem i konstgjorda kanaler. De gå sin egen väg, och allt hvad man genom uppmuntringar, tvång eller föreskrifter kan uträtta, är merendels blott att hämma och qväfva dem.

En näring, som ligger helt och hållet i sin linda, eller rättare: som ännu är ofödd på Rikets vestra kust, men för hvilken denna är i högsta grad lämplig, är fisket, i stort nemligen. Hvarföre kan ej Sverge deltaga i Hvalfiskfångsten, så väl som England och Holland? Det har fartyg för bättre pris och starka

starka armar i åtminstone lika stor mängd. Men om detta erfordrar betydligare kapitaler, så är det åtminstone en gren af fisket, som ej behöfver några sådana, d. s. k. storfisket. Man har i senare tider visserligen gjort ett par små försök, att uppmuntra det. Regeringen har utskickat embetsmän och vetenskapsmän att undersöka förhållandet, och man har till och med anställt sammankomster med fiskarena, för att utröna beloppet af deras möjliga fångst. En särdeles otur hvilat likväl öfver Regeringens företag, äfven då hon vill göra något nyttigt, emedan hon så föga förstår välja hvarken de rätta medlen eller de rätta subjekterna, och icke lärt konsten att ingifva folket förtroende till sina afsigter. Vid de nyssnämnda sammankomsterna trodde fiskarena, det meningen var att beskatta deras knappa arbetsförtjenst, och gäfvot dertföre, på de gjorda frågorna, de mest bizarra svar, som gjorde de frågande ännu okunnigare, än de voro förut. Man engagerade sig då med en person, som erhöit en årlig pension af 1000 R:dr, för att skaffa Svenske fiskare undervisning i Engelska sättet, att fånga och salta stor-torsk. Enligt alla öfverensstämmande in-

tyg, har han för sådant ändamål gjort alldeles intet, ty att han en gång utsändt sin egen son och en gammal lots med ett Engelskt fartyg, lärer ej kunna få namn af *något*. Äfven om han skulle velat göra mer, var sättet alldeles oriktigt. Af enahanda beskaffenhet är det kontrakt, regeringen nu senast afslutat med en på Hunnebo strand bosatt Engelsk Handelsagent vid namn Norman, hvilken fått Svensk borgarerätt, såsom handlande i Uddevalla. Man har beviljat denne frihet från åtskilliga skeppsumgälder och från utförseltullen å den hummer han expedierar, mot förbindelse, att på fartygen medföra tvänne Svenskar, som skola få lära konsten, att fånga och salta torsk. Sakkunnige personer äro af den mening, att detta leder till intet ändamål, ty de nämnde matroserne få väl biträda vid arbetet, men erhålla derigenom ingen kännedom om de bankar under Skottiska kusten, der fisken fås, och äfven om de det erhöllo, sakna de tillgångar, att bygga och utrusta de härtill erforderliga fartygen. Enda frukten blir, att Normans principal bespar ungefär 1000 R:dr om året, som tull och umgälder hittills kostat honom. Läger man härtill de 1000 R:dr, som Hr Mollén för

samma ändamål uppbär, så bortkastar staten årligen 2000 R:dr endast för denna sak, utan ringaste nytta. Väsentligare vore, om någon förlagsman försåg en kunnig och pålitlig person med tillgångar, att bygga ett fartyg om ungefär 30 läster efter Engelska bruket, med fisksump i midteln, för att både utföra hummer och idka torskfiske. Hela kostnaden därför kunde uppgå till omkring 10,000 R:dr Banco, utredning och proviantering inberäknade; en Engelsk skeppare borde anskaffas, men besättningen vara Svensk, och en pålitlig kommissionär medfölja. På detta sätt skulle både hummerhandeln på England, som nu drifves med Engelska fartyg, kunna komma i Svenska händer, dit den efter naturens ordning hör, och ett nytt lif gifvas åt kustfarten och fiskerierna, ty man bör ej förgäta, att fartyg byggas i Sverge för vida bättre pris, än i England, och att både proviant och besättningarnas hyror härstädes äro mindre dyra. Allt kommer an på sättet huru affärerna skötas.

Man torde förlåta mig denna lilla digression. Ämnet är, för mängden af läsare, troligen något torrt och ointressant; men det är omöjligt för den tänkande fosterlandsvännen,

att se sitt lands fördelar oupphörligt försummade och uppoffrade, dels af den oförståndiga egennyttan, dels af den oförståndiga välmeningen, utan att åtminstone yttra några ord om huru det kunde bli annorlunda. Detta *annorlunda* är likväl i närvarande fall, som i så många andra, ej att vänta, förrän roten till den allmänna vanmakten och otrefnaden uppsökes och afhugges.

Götheborgs och Strömstads badhus äro båda två, hvardera i sitt slag, de märkligaste i Sverge, det förra som det elegantaste samt det senare som det bästa och ändamålsenligaste. Det Götheborgska är en vacker rotunda, der ljuset infaller från taket, der man badar i hvita marmorkar, och der badrummen äro försedda med alla slags bekvämligheter. Strömstads deremot är ganska enkelt både till sin inre och yttre konstruktion, endast beräknadt för salta bad, men väl inrättadt för dessa, anlagdt vid sjöstranden, samt genom de goda duscherna och den förträffliga gyttjan det bästa i hela den Europeiska Norden. Också har det, oaktadt det ganska billiga priset af endast 20 skill. Banco för hvarje bad, renderat aktieägarena ända till 20 procent. Det har dessutom varit en liten resurs

för Strömstads trånande rörelse, genom den mängd badgäster det ditlockat och de penningar, desse dersädes satt i omlopp. I år var likväl deras antal ganska inskränkt, knappt hälften mot det vanliga. Jag vet just icke om orsaken dertill får sökas i hälsotillståndets bättre beskaffenhet, eller i det sämre hos kassan. Jag fruktar storligen att det senare är fallet, ty landets ekonomiska belägenhet, som med hvarje år blir betänkligare, har för närvarande ännu sämre utsigter, än vanligt. Den förflutna vinterns kännbara följder, det svaga hoppet på den väntade skörden, de låga priserna på landets förnämsta exportartiklar, jern och bräder, allt sammanräknadt uppmanar hvarje individ, att tänka på sparsamhet och inskränkningar. Det är blott det allmänna som ej anser sig förbundet dertill. Det litar på, att dess åker alltid bär lika gifvande skördar och att dess handel aldrig slår felt. Man får se huruvida beräkningen varit riktig.

Den minskade mängden af badgäster gjorde äfven de brukliga badnjöjena sällsyntare och mindre lifliga. Likväl gåfvos ännu soiréer och baler, der det tillgick lika stelt som någonsin i hufvudstaden, der man dansade med

lika afmätt gravitetiskt alfvar som der, och der nöjet sålunda hade den lätt förlåtliga kaprisen, att icke vilja infinna sig, ehuru högljudt man med pukor och trumpeter inbjudit det. Den aristokratiska arogansen gjorde sig emedlertid här så goda dagar hon någonsin kunde, och njöt i rikt mått af sin sjelftillräcklighet. Deri gjorde hon också alldeles rätt. Man bör begagna tiden och tillfället, innan de onda dagarna varda kommande och åren nalkas. Ehuru en småstad, är det likväl icke af den s. k. goda tonens adepter Strömstads innevånare i allmänhet behöfva lära fina seder och) umgängesvett. Den goda tonen, i sin verkliga och ädlare mening, är intet annat, än förståndets bildning och hjertats godhet, och inhämtas icke ensamt i salongerna, ofta minst i dem. Strömstads innevånare ha ej gått i den stora verdens skola, och likväl skulle man, utan mycket letande, der kunna samla en societet, särdeles af unga fruntimmer, som både i yttre behag och okonstladt umgängesvett, kunde med fördel presenteras hvar som helst. Om man, utan val, klippte af en del af Stockholm, som innehöll 1,400 menniskor, är det icke så alldeles säkert, att man derifrån kunde sam-

manbringa en, till kvantitet och kvalitet dermed jemförlig.

Fredrikshall. Det hör till modet, att hvar och en badgäst, gör en utflygt hit, och som jag ej ville vara sämre än andra, begaf jag mig äfven åstad, för att se den blomstrande staden, fästningen och Tistedalen. Huru mycken bekantskap med landet man kan inhämta af ett sådant besök på några timmar, torde hvar och en förstå, och man lär derföre icke af mig vänta mer än ett flygtigt återgifvande af det flygtiga ögonkastet. När man lyckligt kommit utföre den långa och branta Svinesunds-backen, besett stenristningen, som omtalar, att en Oxenstjerna år 1808, förmodeligen genom misstag, här stupade för en Norrsk kula, då han infann sig som parlamantär, — ett af de sista offren för det lyckligtvis slocknade nationalhatet och fördommarna, — och kommit öfver på Norriska stranden, möter man likasom ett profstycke på det Norriska samhällstillståndet, ett vackert tvåvåningars hus, möbleradt med smak och bekvämlighet, nästan med elegans. Det tillhör Tullförvaltaren och Färjmannen. Visserligen äro färjpenningarna härstädes, efter Svensk måttstock, utomordentligt höga, eller

40 skill. Banco för en vagn; men de ha likväl icke på Svenska stranden förmått framkalla en dylik boning. Det bildade, gästfria värdfolket, det snygga huset, den på bergsslutningen anlagda af frukter uppfyllda trädgården, allt är en vänlig hälsning af det nya land man besöker. Man far längre fram, man ser, ej blott treffliga bondgårdar — ty sådana finnas äfven i Sverge — utan, hvad som aldrig finnes der, emedan det aldrig, genom sina verkningar gjort sig förtjent af att der finnas, Konstitutionen uppspikad på väggen, såsom en husgud, hvilken bragt lycka och välsignelse åt folket och åt hvilken detta hembär sitt hjertas tacksamhet såsom offer. Man reser en mil och befinner sig i en stad om 5000 innevånare, för 12 år sedan ödelagd af en våldeld, men åter uppstånden ur sin aska, skönare och rikare än förut, med hus, till en del liknande palatser, som skulle pryda Skeppsbron, och alla vittnande om en välmåga och trefnad, som beklagligen endast undantagsvis någon gång träffas i Sverge. Man frågar sig sjelf: är det verkligen blott det, ett par hundra alnar breda Svinesund, som skiljer dessa länder åt, eller har jag ej gjort en resa af lika många hundra mil?

Är detta samma land, som för 24 år sedan var utan handel, utan mynt, försänkt i fattigdom, öfvergifvet af Europa och lämnadt till pris åt eröfraren? Äfven jag var då bland dennes skaror, och ett oredigt minne berättade mig om armodet och betrycket härstädes. Jag påminde mig, att jag sett en, väl icke osnygg men törftig och af sina innevånare halft öfvergifven stad, med en fästning, befolkad af krigare och späckad med förstöringens verktyg. Nu såg jag en idog, blomstrand stad, med en förvildad fästning, hvars nedsjunkna vallar ej kunna bestyckas, som blott på en enda bastion (*Drottningen*) har kanoner att salutera inkommande fartyg, hvars enda värn är att tillsluta portarna, och som 200 man skulle intaga på ett par timmar. Hvarför ens bibehålla det onyttiga nästet, hvars enda verkan, i händelse en fiende skulle vara nog oklok att besöka det, — jag talar ej om dess nuvarande skick, ty det afhåller ingen — skulle bli stadens ödeläggelse? Det försvarar ingen position, ty ingen fiende behöfver passera det, kan ej försvara sig sjelft, emedan det domineras från ett nära liggande berg och man kan närma sig dit utan fara på föga mer än hundra alnars af-

stånd genom dalen, samt kan icke tjena till depôt för några förråder, emedan det saknar utrymme, har inga kommunikationer med landet, som ej fienden kan beherska, och effekters transporterande uppför och utför den branta bergsväggen blir både långsamt och dyrt. — En sten, stående i Kommendantens park, säges utvisa stället, der Carl XII föll. Detta är likväl alldeles falskt. Han skulle då antingen ha intagit Gyldenlöw eller haft denna skans i sin rygg på pistolskotthålls afstånd. Man vet att det förre ej var fallet och att det senare ej är tänkbart. Ett litet träd kors, som fordom stod på plattån vid uppgången ur Tistedalen, torde säkrare ha anvist stället. Om man något skulle förundra sig öfver, vore det, att Carl ville kosta en enda man på denna fästnings eröfring, som skulle nödgats gifva sig sjelf, om han intagit landet. Men det hörde till den tidens fromma tro, att der en fästning var anlagd, der måste man lägga sig utanföre och skjuta ner hvarann, till dess man tröttnade å någondera sidan.

Till Fredrikshalls märkvärdigheter hör en liten täck och smakfull kyrka, anlagd i stilen af Vårfrukyrkan i Köpenhamn, och en theater,

mindre prydlig, men tillräcklig för stadens estetiska behof. En bjudning till en bland de anseddaste innevånarna skulle, utom kroppens spis, ha förskaffat mig en mängd intressanta notiser om landet och staden; men beklagligen kunde jag ej emottaga den, ty mitt sällskap ville resa, och jag kunde ej skilja mig derifrån. Den vackra Tistedalen med sina små vattenfall och fabriks-anläggningar, hann jag dock bese, medan en annan del af sällskapet gjorde sina upphandlingar i de väl försedda bodarna. Hvad som något störer nöjet af en resa i Norge, är det prejeri, hvarför främlingen är blottställd på värdshus och gästgifvaregårdar, samt de ringare klassernas oförnöjsamma fordringar af drickspengar. Dessa båda omständigheter göra Norge till det för en resande dyraste land i Europa. En omtänksam Municipalstyrelse kunde likväl afhjelpa åtminstone prejeri på värdshusen, till hvilket jag ej vet annat skäl, än att det blifvit landets sed, ty det tyckes ej stå i något sammanhang med det gästfria, öppna och redliga i Norrmännens lynne, eller med den billighet och ärlighet, man eljest träffar hos dess handelsklass.

Jag nämnde Svinesunds backe; denna skall

nu omläggas, äfvensom åtskilliga andra. Häre har man ganska rätt; men tidpunkten synes temmeligen illa vald i närvarande ögonblick, då landet är mer än eljest utarmadt, och då allmogen svårligen lär kunna utgöra ens de vanliga skatterna, än mindre de nya pålagor, som häraf blifva en följd.

Jag återkom till Strömstad endast för att lämna det, åtminstone för denna gång, icke utan saknad. Flera andra badgäster beklagade sig öfver, att de haft ledsamt der. Ledsnaden är en sjukdom, som jag tror att det beror af hvar och en att undvika eller bota, och som endast besöker de öfverdrifna fordringarna och den bristande själsverksamheten. Kunde man så visst hela det kroppsliga onda, för hvilket mången rest till badet! men det beror tyvärr! icke af viljan. Jag lämnade då det trefliga Strömstad med de bästa önskningar för dess innevånare, att de länge måtte få bibehålla de fördelar, de gifvit sig sjelfva: sitt öppna väsende, sin redlighet och anspråkslöshet, men snart befrias från de olägenheter och det betryck, okloka författningar bragt öfver dem. Jag for en föga besökt väg, men som jag råder många att besöka: öfver medlersta delen af Dals-

land. Vill man se en skön och rik natur, ett icke mindre skönt, och genom sin moraliska haltt ännu mera intressant människoslag, så bör man taga denna kosa. De backiga fjällen äro ej farliga att passera denna årstid, aldra minst för lätta åkdon. Visserligen är vägen så vanvårdad, att t. ex. på ett ställe, en bäck går tvärt deröfver, hvilken vartiden sväller så högt, att vattnet uppstiger ända till kärrstolen, och stundom icke alls kan öfverfaras; men nu gick det ej till hjulnafven; visserligen bryter sig, på Toftedalsfjellen den s. k. Tobakskleffen så tvärt, att en liten oförsigtighet lätteligen kan medföra vagnens stjelpning; men denna kosa kan undvikas, om man tar vägen nedanför det senare fjellet, och då man tillryggalagt den, belönas man rikeligen genom de fortsatta, ständigt omväxlande härliga naturscener vägen erbjuder, på en sträcka af flera mil. Man hinner ej hämta sig från njutningen af det ena sköna skådespelet, förrän man finner sig, snart sagdt, kastad i ett annat. Jag ville säga, att denna natur är Schweitzisk eller Skottländsk; men jag vill säga att den är Svensk, och vet ej för henne något uttrycksfullare namn. Jag vill ej söka för Er skildra denna kedja, som

knyter sig länk i länk af kullar och dälдер, af mörka lunder och ljusa grönskande mat-
tor, af vaggande åkrar och blomsterhöljda än-
gar, af sjöar, bäckar, skogar och vattenfall;
Ni måste se det, för att fatta det. En be-
skrifning ger ingen föreställning derom. Lika
litet vill jag försöka skildra sjön *Grann*,
den täckaste åtminstone af alla Svenska sjöar,
med sina ögrupper, med sina beundransvärdt
utskurna landttungor, liknande — i fall de
likna något — fästningsvallar med sina a-
procher, men der de fredliga härar, som be-
täcka dem, äro buskar, träd och gräs, och
mellan hvilka de sprittande fiskarna under-
hålla förbindelsen. Innevånarens öppna, re-
gellösa, något bleka, anletsdrag gifva dem
ett utseende af förstånd och liflighet, som
icke är så allmänt i vår Nord, och bland
hvarje bys barn skulle man, utan mycket
val, kunna samla en flock af Amoriner, hvil-
ka målaren skulle glädja sig åt att få taga
till modeller. Vill man likväl se ett land, på
hvilket naturen gjort mycket, i samma mon-
som odlingen gjort litet, så bör man äfven
se Dalsland. Huru många kärr att aftappa,
huru många sjöar att sänka, huru många vat-
tendrag att förbinda! Skall Styrelsen göra

Jetta? Ack nej! Olyckan är just hos oss, att hon vill göra allt för mycket. Det önskligaste vore, att hon gjorde alldeles intet, men lämnade någon frihet åt folkets händer och någon penning kvar i folkets fickor.

Vermland har, både till sin natur och till innevånarens fysiska beskaffenhet, ett allvarligare utseende, ett mindre glättigt lynne, en mera koncentrerad kraft, och en djupare, mera Nordisk tungsinnhet. Jag kom ej till dess Finnmarker, emedan den skyndande tiden förbjöd det; men i samma pastorat dit de höra, beskref man deras tillstånd, såsom ytterst beklagligt. Man har svikit Finnarne i de löften man gifvit dem, beröfvat dem äganderätten till deras jord, som nu, genom en flerfalldigt förnyad laga fasta, tillfallit andra ägare, och den främmande folkstammen, som hvarken till språk eller seder amalgamerat sig med sina omgifningar, är nedsänkt i fattigdom, näringslöshet, ekonomiskt och moraliskt elände. — Den lilla Köpingen Arvika synes vilja uppblomstra. Från ingen ting har den på 20 år förkofrat sig till en liten stad med 5 à 600 innevånare, hvaribland man räknar, om jag rätt minnes, 15 handlande, handverkare af alla slag, och till och med en li-

ten klädesfabrik. Detta har hon gifvit sig sjelf. Regeringen skulle gifva henne en Postmästare; men beslutet i detta högvigtiga ämne har ännu ej på tre år hunnit mogna. Sådant är också i sin ordning. Ingenting är farligare, än att i grannlaga ärender förhast sig, och vår regering förhastar sig, som man vet, aldrig.

Då jag här talar om Vermland, kan jag ej förbigå en af detta landskaps produkter, på hvilken man fästat allt för litet afseende, men som tyckes kunna bli en icke obetydlig handelsvara: dess skiffer. Tak, täckta med sådan, hafva ett ojemförligt företräde både i anseende till prydlighet och styrka, framför de af tegel. 15 tums sådan kostar på stället 36 R:dr RGS., 13 t:s 20 och 11 t:s 8 R:dr. Ville man begagna hällar af detta slag till trottoirer, trappor eller förstugor, så kunna sådana af ända till 4 alnars längd och mer än 2 alnars bredd fås på stället för ungefär 5 R:dr RGS. per St. Nära intill Harfjorden ligger ett brott, som har direkt vattenkommunikation med Venern. Saken kunde för någon köpman tåla att tänka på.

Man talar mycket om huru fort, huru väl och till huru billigt pris man reser i Sver-

ge, men huru betungande skjutsinrättningen är för allmogen. Det är nästan obegripligt, att då så många hundrade tusende resande årligen genomfara landet i alla riktningar, en sådan satts ännu kan produceras, utan att mötas af det allmänna åtlöjet. Har man då icke kunnat erfara, att allmogen, öfverhufvud tagit, gerna skjutsar, emedan denna penningeförtjenst på många ställen är nästan hennes enda tillgång till skatternas betalning, och att hvad hon beklagar sig öfver är hållskjutsen, hvilken inrättning verkligen är så förståndlös, att man skulle kunna tro den tillhöra senare tider. Skjutsen är hos oss icke dyr, det är sant; men beräknar man de långa afstånden, som hos oss åtskilja städer och vigtigare punkter, hvilka kunna bli en resas föremål, och jemför dem med andra länders tätare befolkning och diligence-inrättningar, så skall man finna den lika dyr här som annorstädes, utom för den med extra-post resande. Man far här ganska fort, heter det. Ja, om man är rik och kan skicka förbud samt ha egen vagn. Hör man deremot till de mindre bemeddade klasserna, och nödgas begagna bondkärra, så kommer man först i erfarenhet af alla inrättningens olägenheter. Ni anländer

till en gästgifvargård, der antingen intet håll finnes eller detta är utgånget. Häst skall sålunda bådas; men härtill åtgå ett par timmar, och slutligen kommer man med en kärra, försedd med ett bräde, och hvarpå Ni med möda kan hålla Er fast. Slutligen anländer Ni sönderbråkad och med förslitna kläder till nästa gästgifvargård, der samma procedur förnyas, och så fortgår det dagen igenom, på hvars hela längd Ni med möda lyckas att tillryggelägga 6 à 7 mil. Trött och hungrig begär Ni något att äta, och man bjuder Er litet smör, salt kött och ojäst bröd, samt ofta icke det. Orsaken härtill får icke så mycket sökas i den fullkomliga bristen på allt hos allmogen, som i den vanvettiga anstallten, att gästgifverierna flyttas från ene grannen i byn till den andre. Nu äro någre af dem i bättre, någre i sämre vilkor, men som skjutsen endast qvarstannar några dagar hos hvar och en, anser ingen mödan värdt, att arrangera sig för resandes bekvämlighet. På ett ställe i Vermland upptäckte min skjutsbonde, efter långt letande, omsider hos hvilken af grannarna taflan satt. Det var det torftigaste hybble jag tror mig ha sett under hela vägen. Grinden var igenspikad, och enda ave-

nyen till stugan var öfver en stätta, öfver hvilken åtminstone intet fruntimmer kunnat klifva. Huset innehöll ett enda rum, hvarest ingenting annat fanns, än några halfnakna barn. Lyckligtvis var jag för tillfället ej i behof af hvarken mat eller kvarter; i sådant fall vet jag ej hvarifrån någotdera skulle erhållits, om icke någon af de bättre lottade grannarne af barmhertighet velat dermed förse mig.

Den rike, för hvilken förbudet beställt hästar, som vänta vid vägen, flyger genom landet, antingen till herrgårdarna, der han har släktingar eller bekanta, eller till städernas bättre inrättade gästgifvaregårdar, och tror, att organisationen af vårt skjutsväsende är förträfflig. Gör han sig likväl mödan, att stiga ur sin vagn, requirera fram en bondkärra och fara ensam, så får han erfara motsatsen. Hjelpen är så lätt, ligger så nära, att det är blott hos oss man kunnat undgå att upptäcka den. Jag väntar intet resultat af ett råd i detta fall, men se här likväl det enklaste och naturligaste:

Man förändre postgången så, att posten, i stället för tvenne gånger i veckan, afgår härifrån hvarje söcknedag, de stora vägarna

nemligen — ty blott om dessa kan till en början fråga bli — och i stället för kl. 9 eller 10, klockan 4 eft. m. Man skicke dem med vanlig gästgifvarskjuts, på lätta, öppna vagnar, som kunna medtaga ett par passagerare, och lämne frihet för hvar och en, att medsända förbudssedlar mot en lindrig afgift. De flesta resande kunna merendels åtminstone ett dygn förut bestämma sin resa. För dem, som ej kunna det, ålägge man gästgifvaren att hålla hästar, för hvilka han då uppär en dubbel skjutslega. Hållskjutsen afskaffas. För beqväma kärror bestämmes en billig ersättning, t. ex. fyra à sex skill. banko milen — och hvarken de resande eller de skjutsande skola finna sig missnöjde.

Så är jag då åter tillbaka vid utgångspunkten för min resa, i Stockholm. Jag har farit genom en mängd af rikets provinser, jag har tillryggalagt mer än 70 mil landväg, utan att behöfva med någon menniska växla ett ovänligt ord, utan att mötas af en ovänlig blick, utan att nödgas afvisa en otillbörlig fordran. Kan man detta i alla Europas länder, der man på så lång väg behöfver göra ombyten på 50 à 60 stationer, och öfver allt komma i beröring med nya menni-

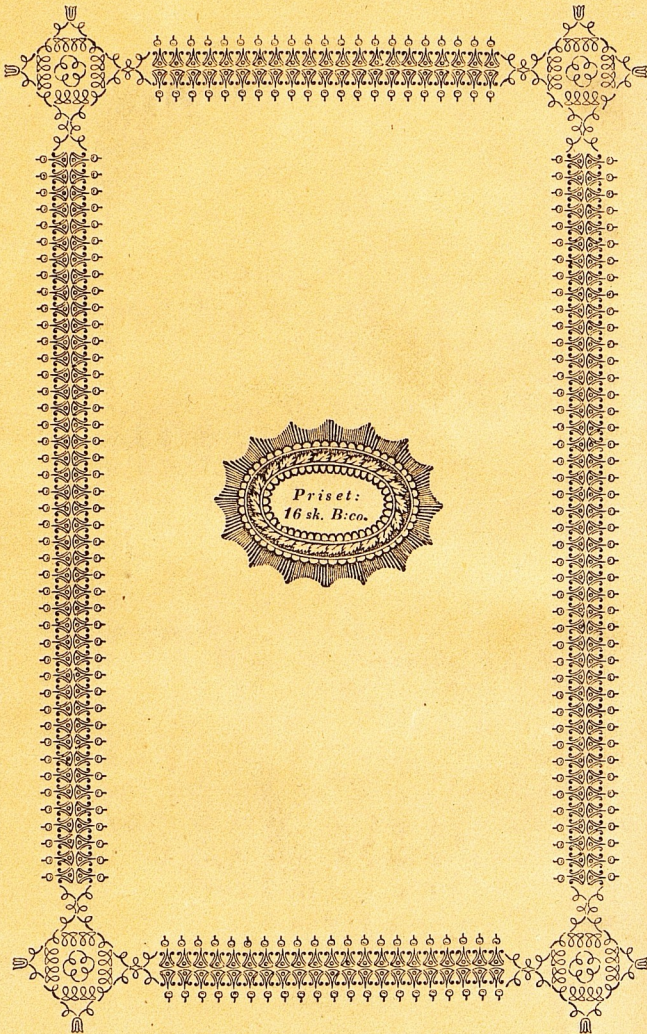
skor? Jag tviflar storligen derpå. Kanske äro icke alla lika lyckliga; kanske beror detta på huru man behandlar folket, men måhända äfven mycket på hvilken väg man tar. Men att det kan äga rum, vittnar likväl till fördel för national-lynnet. Vill man lära känna det, så bör man dock taga af från de stora stråkvägarna, der mången resandes medförda förderf smittat allmogen, och der brännvin och hållskjuts förvandlat smittan till en trånsjuka. Man bör besöka de inre delarna af landet, tala vänligt med folket och vara säker om, att nästan aldrig behöfva använda ett annat språk. Om man dertill icke onödigtvis gnider på några skilling, kan man vara viss om, att förvärfva deras bevågenhet och erkänsla. Och huru litet behöfves ej härtill! Det som i Norge knappt skaffar Er en tacksägelse, är nog att i Sverge erhålla upprepade sådana af åtta eller tio skjutsbönder, och med det, som ett enda kvarter stundom kostar i Norge, kan Ni i Sverige betala fem eller sex. Hvilken fond af moralisk godhet finnes ej hos detta folk, der samhälls-inrättningarna gjort allt hvad de kunnat för att utrota den! Hvilka härliga anlag hos dessa människor med deras lugna kraft, deras sunda förstånd, deras rena,

flärdfria väsen, deras fallenhet för alla yrken, för allt nyttigt, redbart och skönt! Och hvilka skatter i landets fysiska natur, med dess outtömliga malmstreck, dess i allmänhet fruktbara jordmån, dess omätliga skogar, dess öfver hvarandra liggande sjöar, dess elfver och vattenfall! Man säger, att det är fattigt; ja, för det man i sekler arbetat på att göra det sådant. Naturen har ej ämnat det dertill. Man säger, att Svensken är trög, overksam, ur stånd att fatta nya idéer; jag — nej, icke jag, men tre millioner menniskor — svarar Er, att Ni beljugen honom, för det Ni ej kännen honom. Han är trög, för det Ni i sekler bemödat Er, att söfva hans sinne och binda hans händer. J hafven förbjudit honom att tänka, emedan J förbjudit honom att låta tankan bli handling. Det finnes knappt någon enda lifvets förrättning, något det likgiltigaste företag, för hvilket Ni icke skrifvit lagar, utfärdat påbud, ändrat, modifierat, åter skärpt och åter förklarat dem. Han vet rättu icke, om det är honom tillåtit, att besöka sin granne, att sälja en mark smör, eller utbyta en produkt mot någon vara han behöfver, utan att en Fiskal uppletar en dammig författning, med hvilken han kan dragas inför Tinget,

pliktfällas och chikaneras. Under det J sålunda stöpt bly i hans leder, och satt bindel för hans ögon, han J velat spänna vingar på andra gynnade skuldror, som med egen kraft skulle hållit sig uppe på jemna marken, men som nu af de konstgjorda vingarna lyftats ett stycke upp, för att så mycket djupare nedsjunka i dyn. Der ligga de nu maktlösa och klagandø, och likväl förstån J icke, att lossa de armar, som med ett enda handtag skulle kunna hjälpa dem upp. Tvärtom knyten J banden fastare till, under det J fordran, att dessa händer skola skatta till statens behof, medan J för dem tillstången förvärfskällorna! Och sedan jemren J Eder, att folket är trögt, att det ej fröjdar sig öfver sin lycka, att det ej prisar dem, som beredt henne, ja, att det till och med vågar tala om sitt armod, sin näringsbrist och sina felslagna förhoppningar! Jag skall säga Er, hvar den verkliga trögheten bor: I Er hjernas kamrar. Hvar kölden finnes: I Edra sjelfviska hjertan, i Edert för Er pligt och bestämelse känslolösa och likgiltiga sinne. Vaknen ur Er dvala, om J ännu kunnen väckas, skåden omkring Er, lyssnen till den ropande rösten, innan hon ljuder på stormvindens

tunga och från åskmolnens läppar; lären känna det folk J anklagen, det land J på en gång missförstån och utsugen, och *kanske* skall Er sak ännu kunna hjelpas. Jag vet det icke säkert, men hvad jag vet är, att nationens, att fäderneslandets sak både kan och skall hjelpas.

e
t
t
n
o
f
a
t
v
i
e
a
r

Priset:
16 sk. Bco.

www.books2ebooks.eu